

TUTKIMUKSEN METATEORIASTA JA TUTKIJAN VALINNOISTA: YLEISTÄ TARKASTELUA JA DETA-PROJEKTIN KOKEMUKSIA

Ilkka Heiskanen

Fortune rota volvitur:
descendo minoratus;
alter in altum tollitur
nimis exaltatus

Carmina Burana

Johdannoksi

Minua pyydettiin puhumaan tutkimuksesta, teoriasta ja yhteiskuntakriitikistä. Kun aloin lähemmin miettiä näitä kolmea sanaa, huomasin, etten niihin keskittyen olisi kyennyt sanomaan paljon mitään. Tai en ainakaan mitään uutta. Kun mietin, mitä yleensä osaisin sanoa DETA-projektista ja omista tutkimuskokemuksistani, päädyin tutkimusta koskevaan yleiseen metateoreettiseen pohdiskeluun. Kun sitten olin päässyt ajatusteni loppuun ja saanut ne myös paperille, totesin yllä olevan otsikon ainoaksi sopivaksi.

Käsittelen esityksessäni aluksi tutkimusta ja tutkijain valintoja metateoreettisesti, yksinkertaista metaforaa apuna käyttäen. Tältä perustalta käsittelen sitten lyhyesti DETA-projektin kokemuksia: valintoja joita jouduin suorittamaan. Tällainen taaksepäin katsova tarkastelu on aina vaarallista: siihen tulee väistämättä jälkiviisauden ja puolustelun makua. Siksi tätä tarkastelun osaa on syytä peilata relativistista metatarkasteluani vasten: tutkijan valinnat eivät itse asiassa merkitse kovinkaan paljoa viimekäden lopputulosten kannalta. Lopuksi kommentoin lyhyesti maamme politiikan tutkimuksen tilaa — pitempään kommenttiin en löytänyt itsestäni aineksia.

Tutkijain Fortunæ rota, sen eri tasot ja niihin liittyvät valinnat

Tutkimusyhteisöä, tutkimustoimintaa ja tutkijain valintoja koskevissa tarkasteluissa on usein joko ylenmääräistä voluntaristista tai determinististä tulkintaa. Voluntaristinen liioittelu ilmenee käsityksenä, että tutkimuksen output on tutkimusyhteisöjen ja tutkijain oman sisäisen organisaation (esim. sisäinen kritiikki), tutkijain kykyjen ja tietoisten valintojen funktio ja että sitä voidaan parantaa tutkijain hallussa olevin keinoin. Tämä ylivoluntaristinen katsantokanta korostaa tutkijayhteisön autonomiaa: antakaa tieteelle resurssit ja vapaus, se hoitaa kyllä itse loput. Ylideterministinen tulkinta taas katsoo, että »yhteiskunnan liikkeet» (tai vulgäärideterminismin tapauksessa »yhteiskunnalliset intressit») määräävät tutkimusyhteisöjen kehitystä ja tutkijain toimintoja, ja tutkijain omat valinnat ovat vain näennäisiä, pelkkää silmänlumetta. Yli-

deterministit korostavat, että tiedettä voidaan muuttaa lähinnä vain muuttamalla yhteiskuntaa tai synkronisoimalla tieteen muutoksia »oikean» yhteiskuntakehityksen suuntaan. Tarkoitukseni ei ole puuttua lähemmin näihin kahteen ääriajattelun muotoon. Esitän oman niiden välissä olevan näkemykseni, joka on omalta osaltaan hioutunut DETA-projektin kokemusten vaikutuksesta.

Esitän näkemykseni metaforana, joka on lainattu keskiaikaisesta Fortunæ rota -ajatuksesta.¹ Tämän mukaan tavoitehakuinen ihminen on kuitenkin viime kädessä sidottu onnenpyörään, jonka liikkeitä onnen jumalatar säätelee. Omista pyrkimyksistä ja toiminnoista huolimatta pyörä pyörähtää ja joka hetki sitten oli ylhäällä onkin seuraavassa hetkessä alhaalla. Karkeasti lainaten ja soveltaen tämä merkitsisi ensiksi sitä, että tieteen harjoittajat — tutkimusyhteisöt, niiden osat ja tutkijat — voivat pyrkiä ja päästäkin eteenpäin omien valintojensa kautta ja saavuttaa tunnustusta, asemaa ja hyötyjä. Kuitenkin tutkimuskenttä kokonaisuudessaan on kuin onnenpyörä, joka voi pyörähtää yllättäen: tutkimusalueet ja suunnat voivat menettää merkityksensä, toiset nousta tilalle ja tutkimuksessa ylhäällä olleet voivat kiepsahtaa alas — tai ulos — koko tieteen yhteisöstä.²

Mutta tieteen onnenpyörä ei ole yhtä yksinkertainen kuin keskiaikaisen ihmisen Fortunæ rota. Se on monitasoinen, pyörinnässään epäsäännöllinen ja sitä pyörittävät yhdessä koko yhteiskunta ja tutkijayhteisö. Tarkennan seuraavassa näitä kolmea ominaisuutta.

Tutkijain Fortunæ rota on ensiksikin monitasoinen, so. se koostuu useista toisiaan leikkaavista, eri tasoissa liikkuvista pyöristä, joilla tutkijat ja tutkimusyhteisöt joutuvat samanaikaisesti liikkumaan, suorittamaan valintoja ja niiden kautta pyrkimään ylöspäin. Näitä tasoja ovat ainakin seuraavat (suluisa valintojen ulottuvuuksia):³

1) Tieteen filosofinen/metodologinen taso (epistemologiset valinnat, tutkimusta organisoivien perusprinsiippien valinnat, tutkimusotteen valinnat, tutkimusstrategiain valinnat, esitystavan valinnat);

2) Teoreettisen analyysin, selittämisen ja ymmärtämisen taso (teorianmuodostuksen taso: käsitteiden määrittämistä, käyttöä, mallien valintaa, elaborointia koskevat valinnat; tutkimuksen eri tasojen yhdistämistä koskevat valinnat; teorian analyysin yhdistämistä empiiriseen todellisuuteen koskevat valinnat);

3) Varsinaisen substanttiivisen tutkimuksen taso (tutkimusalueen konkreettista valintaa ja spesifiointia koskevat valinnat, empiirisen aineiston valintaa, keräämistä, käsittelyä koskevat valinnat);

4) Tutkimuksen käytännön sovellutusten taso (sovellutuksiin sitoutumisen astetta, tiukkuutta koskevat valinnat, sitoutumisen tyyppiä — teknokraattinen, emansipatorinen, kriittinen jne. — koskevat valinnat, mahdollista soveltamisen taktiikkaa koskevat valinnat);

5) Tutkimuksen »ulkopoliittinen» taso (autonomian säilyttämistä, tutkimusresurssien hankintaa koskevat valinnat; tiedepoliittikkaan osallistumista koskevat valinnat, yhteiskunnan ohjaukseen osallistumista tai vaikuttamista koskevat

valinnat; tutkimusten ulkopuoliseen vaikuttavuuteen tähtäävää esitystapaa koskevat valinnat);

6) Tutkimuksen »sisäpoliittinen» taso (valinnat liittymisestä koulukuntaan, valinnat jotka koskevat tieteellistä kilpailua ja sen strategioita, tieteen sisäisen kritiikin hylkäämistä/hyväksymistä ja siihen osallistumista koskevat valinnat).

Tasoja ja valintoja voitaisiin varmasti erotella enemmänkin ja niistä on kirjoitettu volyymeittain tekstiä — kenties kuitenkin vähiten kahdesta viimeisestä »poliittisesta» tasosta. Esitin tasot ja valintaulottuvuudet äärimmäisen karkeasti ja tarkoitukseni on vain osoittaa tutkijan valintatasojen ja valintojen moninaisuutta ja runsautta — sekä eri valintojen samanaikaista kuulumista tutkimuksen ja tutkijain eri »maailmoihin», joita tasot kuvaavat. On näet syytä korostaa, että tasot leikkaavat ja tasojen leikkausviivoilla on runsaasti ns. välityksen ongelma-alueita — alueita, joita myöten yhdellä tasolla tehdyt valinnat siirtyvät vaikuttamaan toisella tasolla. Niinpä jokin »ulkopoliittinen» valinta voi määrätä sovellutusvalintoja ja nämä taas vuorostaan tutkimusstrategiaa ja teorianmuodostusta jne. Lienee sanomattakin selvää, etteivät tutkijat aina ole — tai halua olla — tietoisia eri tasojen valintojen toisiinsäkytkeytymisestä ja eri tasojen valinnat eivät suinkaan myöskään aina ole loogisia ja koherentteja.

Toinen tutkijain Fortunæ rota -järjestelmän ominaisuus on, että tasot eivät ole symmetrisesti eivätkä vakiokytkenöin toisiinsa sidottuja. Tasot, tutkijain onnenpyörän osaelementit, pyrkivät eri nopeuksilla eri suuntiin ja usein myös suuntaa muuttaen. Kenties on myös reaalista kuvitella, että tasojen yhteiset tai erityiset akselit ovat epäkeskosti tasoihin kiinnitettyjä ja niiden sijainti on usein vaihtuva. Seuraukset näistä ominaisuuksista tutkijain, tutkimusryhmien ja tutkimussuuntien kannalta ovat ilmeiset. Täten esimerkiksi tiettyyn teoreettiseen suuntaan edennyt tutkija voi yht'äkkiä havaïta, että hänen tutkimuksiltaan on koko epistemologinen tai metodologinen pohja pudonnut pois — tai sitä ainakin väitetään vääräksi — tai hänen oma metodologiansa kaartaa aivan toiseen suuntaan kuin mihin hänen teoreettinen tai metodologinen tutkimuksensa näyttää vievän. Samoin tutkimukselta voi pudota pois yhteinen kieli muun alan tutkimuksen suuntaan tai »ulkopoliittiset» muutokset voivat siirtää sen täysin periferiaan tai tuhota sen.

Kolmas tutkijain Fortunæ rota -järjestelmän ominaisuus on jo tullut edellä implisiittisesti esille. Järjestelmää pyörittävä ja sen akseleita siirtelevä jumalatar ei ole sattuma, vaan tutkijain yhteisö ja yhteiskunta — molemmat erikseen ja yhdessä. Ensiksikin voimme otaksua, että tasoja pyörittävät ja akseleita muuttavat itse tutkijat — mutta eivät tavoitteisesti ja tietoisesti vaan pikemminkin »populaatiomassana», joka liikkuu tasoja pitkin ja vaikuttaa niiden liikkeisiin. Voidaan tietysti väittää, että tutkijain yhteisön itsereflektio (tieteen filosofia, metodologia) ja sisäinen organisaatio (kokoukset, kommunikaatio, kritiikki) ohjaavat tutkimusta yhtenäisesti ja tietoisesti kohden tiedon kumulatiota, ja että parhaat tutkijat aina pääsevät järjestelmän huipulle. Kuitenkin

me tiedämme, että tutkijain, tutkimusryhmien ja koulukuntien preferenssijärjestelmät — so. tavoitteet, joita kohden ne kiipeilevät Fortunæ rota -järjestelmän eri tasoilla otaksumassaan »ylöspäin»-suunnassa — ovat moniulotteisia ja usein keskenään ristiriitaisia: niihin kuuluvat materiaaliset edut (itselleen ja tutkimukselle), status tutkijana (nyt ja historiassa), intellektuaaliset saavutukset (oma älyllinen tyydytys, tutkimuksen eteenpäin vieminen), sekä yhteiskunnalliset tavoitteet (»edistys tieteen kautta»). Kun eri tavoitteet liittyvät eri tasoihin, ja tutkijat usein fiksoituvat eri tavoiteryhmiin, on vaikea uskoa tieteen yhteisön rationaaliseen muotokuvaan ja siihen, että se tietoisesti ja systemaattisesti pyörittäisi omaa Fortunæ rotaansa. Toisaalta jo tasojen määrittäminen antoi ymmärtää, että yhteiskunta, sen arvaamattomat kehitysoikeudet, myös pyörittävät tasoja ja/tai muuttavat niiden akseleiden sijaintia ja suuntaa. »Yhteiskunnan liikkeet» vaikuttavat luonnollisesti selvimmin sovelletun tason ja »ulkopoliittisen tason» kautta, niiden nopeuksia ja akseleita muuttaen, mutta ilmeisesti myös muidenkin tasojen kautta (esim. rekrytoituminen tutkijaksi, tutkijain yleinen kulttuuritausta ja -orientoituminen, tutkijain status jne.).

Asiaa voidaan vielä monimutkaistaa toteamuksella, ettei tutkijain kannalta kyseessä useinkaan ole vain yksi Fortunæ rota-järjestelmä, vaan he joutuvat usein liikkumaan useiden tutkimusalueiden Fortunæ rota -järjestelmissä (poikkitieteellinen tutkimus) ja tavallisesti sekä kansallisissa että kansainvälisissä Fortunæ rota -järjestelmissä.

Kokonaisuudessaan edellä kehitelty kuva tutkijan Fortunæ rota -järjestelmästä tuntuu tarjoavan erittäin vähän mahdollisuuksia rationaalisin, voluntaristisiin valintoihin. Näin onkin, jos ajatellaan tutkijayhteisöjen ja tutkimuksen ohjautumista. Kuitenkin yksityinen tutkija tekee valintoja helposti — tai pikemminkin voidaan sanoa, ettei hän edes huomaa tekevänsä tai tehneensä valintoja. Suurelle osalle tutkijoita tutkimusyhteisön perinne ja vallitsevat normit sanelevat, miten valinnat tehdään. Osa taasen vakioi toiset tasot ja toimii vain yhdellä tai kahdella tasolla. Ja osa voimakkaasti kaikilla tasoilla ylöspäin kohoavista tutkijoista tekee tietoisia valintoja vain tasolla tai parilla — ja vaistonvaraisia valintoja kaikilla muilla tasoilla. Itse asiassaan normaali tutkija joutuu vain harvoin tilanteeseen, jolloin hänen on tietoisesti harkittava useampien tasojen ongelmia taatakseen tieteellisen eteenpäinpääsynsä tai hengissäpysymisensä.

Edellä esittämässäni Fortunæ rota -järjestelmän epävarmuustekijät, tasojen eri pyörimissuunnat ja nopeudet, akseleiden epäkeskoisuus ja vaihtelu, ovat inspiroineet eräänlaisen tiedettä koskevan alkemian synnyn. Eri lajin tieteen tutkijat — tieteen filosofit, metodologit, tiedonsosiologit, tieteen sosiologit jne. — ovat pyrkineet selittämään näitä epävarmuustekijöitä sekä tieteen oman yhteisön/yhteisöjen ominaisuuksista lähtien tai yhteiskunnan kehitystekijöistä ja niiden vaikutuksista lähtien. Kaikkein toivehikkaimmat ovat uskoneet löytävänsä tieteen filosofian tai tieteen tutkimuksen kautta viisasten kiven, jolla Fortunæ rota -järjestelmän satunnaisuudet voidaan eliminoida tai niitä ainakin voidaan säädellä koko tieteen ja yhteiskunnan parhaaksi. Viime aikojen toi-

vehikkaista etsijöistä voitaneen mainita erityyppiset »tieteen vallankumouksen» tutkijat ja ennakoijat, dialektikot ja tiede/yhteiskunta-suhteen kyberneetikot.⁴ En pyrikään tässä yhteydessä puuttumaan näiden yritysten loogisiin tai käytännön ongelmiin. Riittää, kun omalta kohdaltani totean vain, että en ole lainkaan varma siitä, että jonkin viisasten kiven löytäminen ja luonnostelemani Fortunæ rota -järjestelmän liikkeiden säätely rationaalisemmaksi johtaisi entistä parempaan asian tilaan itse tieteen tai yhteiskunnan kannalta. Tiedämme hyvin, ettei tieteen nopean ja tehokkaan kehityksen tulokset ole aina suinkaan olleet hyödyksi yhteiskunnalle ja että tieteen kontrolli on usein hyväksi vain kontrollioikeuden haltijalle. En silti kiellä, etteikö tieteen kehityksen edellytysten tutkimus voi olla hyödyksi. Tutkijain oman ympäristön, aseman ja toimintojen reaalianalyysi ja sitä koskeva tiedonvälitys eivät sinänsä ole pahasta — pahaksi ne muuttuvat vasta kun niistä aletaan kehittää tiukkoja normatiivisia sääntöjä toisten toiminnoille.

DETA-projektiin liittyneistä valinnoista — ennen, aikana ja jälkeen

Edellä luonnosteltu Fortunæ rota -järjestelmä on esitetty taustaksi seuraavalle DETA-projektin yhteydessä tehtyjen valintojen ymmärtämiselle. Kuten esityksestä käy ilmi, DETA-projektin synty ja kehitys vaativat valintoja ja myös tietoisia valintoja kaikilla Fortunæ rota -järjestelmän tasoilla ja valintoja myös eri tasojen synkronisoinnin suhteen.

Seuraava valintojen tarkastelu koskee luonnollisesti vain omaa ja ohjaamaani tutkimustoimintaa projektissa. Kaikissa suurimmissa projekteissa osa tutkimusta kulkee aina omia latujaan, eikä ole useinkaan mielekästä projektitoiminnan tehokkuuden tai lopputuloksen kannalta pyrkiä koordinoimaan ja ohjaamaan kaikkea toimintaa samojen perusvalintojen puitteissa. Omat perusvalintani näkyvät luonnollisesti selvimpinä loppuraporttissani »Julkinen, kollektiivinen ja markkinaperusteinen» sekä niissä omissa ja toisten kirjoittamissa osaraporteissa, joihin viitataan.⁵

Minkään projektin valinnat eivät suinkaan tapahdu tietoisesti ja selvästi ennen projektin liikkeelle lähtöä. Suuri osa valinnoista tapahtuu projektin toiminnan aikana. Lisäksi eräs projektin suurimmista vaikutuksista on aina siinä mukana olleiden oppiminen ja heidän oppimisensa kautta tapahtuva tiedon siirto ulos projektista. Ja tämä taasen ilmenee tutkijain myöhemmissä valinnoissa. Kun seuraavassa käsittelen DETA-projektin perusvalintoja edellä esitetyn Fortunæ rota -järjestelmän eri tasojen mukaisessa järjestyksessä, puhun ennen projektia tai sen alussa tehdyistä valinnoista, projektin aikana tehdyistä valinnoista ja projektin jälkeen — siinä saatujen oppien seurauksena — tehdyistä valinnoista ja uudesta valintojen suuntaamisesta.

Voimme tarkastella ensiksi valintoja *tieteenfilosofisella ja metodologisella tasolla*. DETA- ja Tandem-projektien arviointitilaisuudessa Hannu Nurmi totesi muistaakseni, että DETA-projekti — tai ainakin loppuraporttini — on selvästi irroitunut positivistisesta tieteenperinteestä. Hän lienee tarkoittanut

tällöin tarkan todentamisen ja arvolausekkeista pidättymisen premissejä. Kuitenkin itse katson aina olleeni ja pysyneeni tutkimustyössäni popperilais-nageililäisellä luonnontieteellisellä linjalla — erityisesti sillä tarkennuksella, että en hyväksy *Karl Popperin* näkemystä yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta toiminnan yleisen logiikan analyttisenä selventämisenä ja testaamisena.⁶ En usko esittäneeni mitään, mitä ei periaatteessa voida falsifioida — tosin vasta tiettyjen käsite- ja operationalisointitarkennusten jälkeen, sen myönnän. Olen myös pyrkinyt loppuraportissani tiettyyn kokonaisvaltaiseen kuvaavaan ja osin myös selittävään »malliin» — joskin mallin olisi pitänyt olla täsmällisempi ja elaboroidumpi. Se jääkin selvästi raportin diagnostisten ja evaluoivien analyysien varjoon. Diagnostisen ja evaluatiivisen tarkastelun mukaantulo ei sinänsä olisi pitänyt muuttaa tutkimusperinnettä — joskin voidaan tietysti väittää, että niiden »kätkeytävät tavoitteet» ovat vaikuttaneet myös kuvaukseen, selittäviin tulkintoihin ja niiden dokumentointiin. Vaikutuksen rajojen vetäminen on vaikeaa, mutta uskon, että vanhan kaavan, jonka mukaan »evaluatiiviset näkökannat saavat vaikuttaa käsitteiden, mallien ja tutkimuskohteitten valintaan, ei itse analyysiin», on hyödyllinen metodologinen sääntö, jota pyrin noudattamaan. Toisaalta olen valmis myöntämään, että kuvaavista ja selittävästä tuloksesta evaluaatioon siirryttäessä otetaan monta askelta, jotka ovat usein kaiken todentamisen ulkopuolella. Kuten myöhemmin pyrin osoittamaan, näihin askelisiin sisältyy kuitenkin aina »siirron malli», jonka relevanssia ja oikeutusta voidaan erikseen harkita ja perustella.

Teoreettisen selittämisen ja ymmärtämisen tasoa tarkasteltaessa voidaan ensiksi sanoa, että DETA-projekti lähti liikkeelle melko vaatimattomasta ja väljästä eastonilais-policyanalyttisestä kehikosta. Kehikkoon — tai pikemminkin projektin tutkimusalueen ja tutkimusongelmien rajaukseen — sisältyi tiettyjä poliittisen kansantaloustieteen ongelmaryhmiä (julkisten hyötyjen tuottamista koskevat valinnat, julkistumisprosessit, taloudelliset establishmentit) jotka lopulta kiteytyivät kolmen hallintajärjestelmän, julkisen, kollektiivisen ja markkinaperusteisen, puitteissa toimivien instituutioiden rakenteiden analyysiksi. Toiseksi projektin edetessä vakiintui myös käsitys, ettei »yhteiskunnan kehitystekijöitä» pidä eikä saa tarkastella yksityisinä trendityyppisinä variaabelina tai niiden kombinaationa, vaan niidenkin tarkasteluun on sovellettava jotakin mallia, joka yhteyttää ne institutionaalisten rakenteiden tarkasteluun. Tällaiseksi malliksi loppuraportissa otetaan yhteiskunnan luokka- ja sektorijaon sekä sille perustuvien yhteiskunnan koalitioiden malli. Kokonaisuudessaan loppuraporttini malli on erittäin yksinkertainen: perustana on edellä mainittu luokka ja sektorieriytyminen ja sille perustuvat koalitiot, näiden koalitioiden vaikutus julkisen vallan ohjausideologian muodostumiseen ja toteuttamiseen sekä kollektiivisen ja markkinaperusteisen järjestelmän omien ohjaus- ja vastaohjausideologioitten muovautumiseen ja toteutumiseen. Maamme 1960- ja 1970-lukujen konkreetin kehityksen tasolle sovellettuna mallia käytetään osoittamaan, että sektori- ja luokkaeriytyminen synnytti tilanteen, jossa keskeisille koalitiio-osapuolille oli edullista suosia julkisen ohjauksen laajen-

tamista juuri julkisten hyötyjen tuoton alueella, pyrkiä ohjaamaan markkina-perusteista sektoria ja suosia vallan keskittymistä ja byrokraatisoitumista kollektiivisella sektorilla (järjestösektorilla). Edelleen pyrittiin osoittamaan, miten järjestösektorilla, sen keskeisillä osa-alueilla (puolueet ja työmarkkinajärjestöt) saman luokka- ja sektorijaon kehityksen johdosta syntyi voimakkaita protokoalioitioita, jotka alkoivat suorittaa tietoisesti omaa yhteiskunnan ohjaustaan, ja miten markkinaperusteisella sektorilla perinteiset establismentit voivat säilyttää asemansa ja taivuttaa julkista ohjausta omaan tahtoonsa sekä ohjata yritys-sektorin kehitystä. Voidaan ilman muuta sanoa, että malli on turhan väljä, ja välitykset abstraktista luokka- ja sektorieriytymisestä ja yhteiskunnallisista koalitiosta edelleen ohjausideologioihin, puolueiden ja työmarkkinajärjestöjen protokoalioitioihin ja markkinaperusteisen sektorin establismenttikehitykseen ovat jääneet vaille elaborointia. Tähän on syynä osin jo edellä mainittu diagnostisen ja evaluatiivisen perspektiivin ylivalta esityksessä — ja osin myös analyttisen kyvyn puute projektin keskivaiheilla ja ajan loppuminen loppuvaiheissa. Projektin jälkeisissä analyyseissa (1978—1979) olen kiinnittänyt enemmän huomiota välitykseen, ts. sellaisiin seikkoihin, kuten julkisen, kollektiivisen ja markkinaperusteisen sektorin keskinäisen penetraation tasoihin ja muotoihin sekä institutionaalisen kehikon muuttumattomuuteen ja muodolliseen tai käytännön kautta tapahtuvaan muuttumiseen.

Teorianmuodostusta ja -käyttöä koskevilta osin on parina viime vuonna ollut erittäin opettavaista seurata marxilaista keskustelua abstraktis-yleisen, konkreettis-yleisen ja reaalisen tason analyyseiden keskinäisestä asemasta ja niiden välisten rajojen vetämisestä. Tämä keskustelu olisi auttanut sekä loogisesti että substantiivisesti em. välitysten elaborointia, jos olisi paneutunut siihen aikaisemmin.

Varsinaisen substantiivisen tutkimuksen tasoa ei ole syytä mitenkään tarkemmin eritellä. Kenties voi vain sanoa, että paljon tarpeetonta aineistoa ja analyysejä syntyi ja paljon tarpeellista aineistoa jäi keräämättä ja analysoimatta. Osa valituista tutkimuksen kohdealueista tuli suhteellisen hyvin kartoitettua tai ainakin konkretisoitua tapaustutkimusten kautta (valtion ja kuntien väliset suhteet, osa talussektorin, julkista ohjausta ja establismenttimuodostusta, kehitys eräillä julkisen sektorin osasektoreilla) kun taasen osa jäi melko puutteellisen analyysin varaan (osa taloudellisen sektorin analyysejä). Projektin suhteellisen suuret investoinnit kuntaperusteiseen ekologiseen aineistoon eivät aina olleet tuottoisia ja eräät »pehmeän aineiston» alueet — esim. lainsäädännän, tulopoliittisten sopimusten kartoitus — jäivät tarpeettoman heikoiksi. Välitys teoriasta empiriaan ja empiriasta sovellutusten tasolle (evaluaatioon) jäi — ainakin omasta loppuraportistani puhuttaessa — kaikkein ongelmallisimmaksi ja myös heikoimmaksi.

Tulosten käytännön soveltamisen valintoja koskeva taso oli projektissa — sen soveltavaksi määritetyn tarkoituksen johdosta — keskeinen. Projekti lähti liikkeelle policy analyttisestä perspektiivistä ja kiinnitti aluksi huomiota lähinnä policy strategioihin ja toimintoihin ja niiden vaikutuksiin ja ilmaistujen

tai otaksuttujen demokratia- ja tasa-arvotavoitteiden saavuttamiseen. Suurin osa projektin evaluoivista tutkimuksista operoikin loppuun saakka tällä strategioitten ja toimintojen tasolla ja institutionaalisten tekijäin strategioita ja toimintoja demokratian tai tasa-arvon suuntaan tai niistä pois päin »lataavat» vaikutukset jää vähemmälle huomiolle. Itse aloin projektin puolivälissä kiinnittää enemmän huomiota juuri institutionaalisten tekijäin säätelyyn ja niiden strategioita ja toimintoja määrääviin ominaisuuksiin ja tätä seurasi vähitellen ajatus soveltaa *John Rawlsin* institutionaalisiin rakennetekijöihin kohdistuvaa analyysia ja arviointikriteereitä kaikkien tarkastelun kohteena olevien sektoreiden (julkisen, kollektiivinen ja markkinaperusteinen) sekä niiden välisten institutionaalisten suhteiden evaluointiin. Tällöin institutionaalisisina tekijöinä pidettiin toisaalta varsinaisia muodollisia institutionaalisia tekijöitä (poliittisten instituutioiden rakenteita, julkisen hallinnon rakenteita, poliittisten ja hallinnollisten instituutioiden välisiä suhteita jne.) toisaalta vakiintuneita informaalisia institutionaalisia järjestelyjä (vakiintuneet luokka-/sektorikoaliitiot, niille perustuvat järjestösektorin protokoaliitiot, markkinaperusteisen sektorin establišmentit, suunnitteluelinten todellinen asema ja tehtävät julkisessa hallinnossa jne). Evaluoivaa tarkastelua olisi todennäköisesti selventänyt erityyppisten institutionaalisten rakennejärjestelyjen systemaattisempi luokittelu sekä selvempi osoitus siitä, mitä aikaisemman ja oman tutkimuksen todisteita milloinkin oli olemassa rakenteiden toimintoja epädemokraattiseen tai tasa-arvoa vähentävään suuntaan vievistä vaikutuksista. Projektin jälkeen olen pyrkinyt selventämään itselleni, missä määrin toimintoja todella voidaan ohjata institutionaalisisilla rakennejärjestelyillä, missä määrin muodollisia järjestelyjä voidaan kumota informaalisilla järjestelyillä (esim. vastaohjaus) ja missä määrin rakennejärjestelyt ovat todella sitovia tai »tahdonvallan asioita». ⁷ Ongelma-alue liittyy läheisesti meillä *Juha Vartolan* erityisesti esiin nostamaan institutionaalisen muuttuvuuden tai muuttumattomuuden problematiikkaan. ⁸

Projektin »ulkopoliittisen» tason valinnat olivat aluksi erittäin varovaisia. Ajatuksena oli aluksi — nyt jo vakiintuneen tavan mukaisesti — käyttää projektin suomia »painopisterahoja» normaalin akateemisen meriittitutkimuksen tekoon. Projektin vanhetessa monet seikat — erityisesti yhteiskunnallisen tilanteen tulkinnan selkiintyminen tutkimuksen ja »poliittiseen ja hallinnolliseen käytäntöön» osallistumisen kautta, kilpailu Tandemprojektin kanssa, joukkoviestimien arvostelu — työnsivät akateemiset tavoitteet syrjemmälle ja nostivat soveltavat tavoitteet ja vaikuttamistarpeet etualalle. Oli pakko todeta, ettei pelkkä selittävä ja evaluoiva analyysi anna riittävästi katetta sen paremmin tehdyille työlle kuin käytetyille resursseillekaan. Tämä havainto oli myös keskeinen syy siihen, miksi evaluointi siirtyi toimintojen arvioinnista entistä selvemmin institutionaalisten rakennetekijäin arvioinnin puolelle. Toimintojen arvioinnilla saattoi olla vain hetkellistä kriittistä arvoa, institutionaalisten rakennetekijäin arvioinneilla oikein kohdennettuina voi olla huomattavasti pysyvämpi merkitys. Ja mikä tärkeintä, institutionaalisten rakenteiden arviointi oli huomattavasti selvemmin muutettavissa kohdennetuiksi suosituk-

siksi, jotka voitiin liittää käynnissä oleviin poliittisten instituutioiden ja hallinnon suunnittelu- ja reformitoimintaan. Tältä perustalta sitten syntyivät loppuraporttini »poliittisen vallantasapainon säilyttämiselle» rakentuvat suositukset.

Tiesin hyvin, etteivät mitkään teknokraattiset suositukset niiden tekohelellä sellaisenaan voi kuin vain vahvistaa tiettyjä toivottuja ja heikentää tiettyjä ei-toivottuja kehitystrendejä koskevia muutospyrkimyksiä. Toisaalta kuitenkin jo vuonna 1977 voi ennakoita yhteiskunnallisen ja poliittisen tilanteen pikaista muuttumista ja valmistautua siihen liittyvään keskusteluun osallistumiseen. Muutos tulikin ajallaan ja tarjosi mahdollisuuden tuoda esille projektissa syntyneitä kehittämis- ja muutosvaateita popularisoidussa ja kärjistetyssä muodossa.⁹ Tutkijan Fortunæ rota -järjestelmän luonnetta kuvastaa se seikka, että ilman tapahtunutta yhteiskunnallista ja poliittista käännettä DETA-projektin tulokset olisivat jääneet akateemiseksi julkaisusarjaksi muiden akateemisten julkaisusarjojen joukkoon. Projektin »ulkopoliittisten opetusten» joukossa keskeisiä ovat ne havainnot, että mikäli tutkimuksen kautta pyrkii vaikuttamaan, on ensiksikin yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne ennakoitava huolella ja toiseksi valmisteltava useammantyyppisiä sovellutusstrategioita.

DETA-projektin »sisäpoliittisen tason» valintoihin on jo edellä pariin otteeseen viitattu. Niistä oli aluksi kaikkein selvin tutkimuksen painottaminen »käytännön suuntaan» ja irrottautuminen perinteisestä akateemisesta politiikan ja hallinnon tutkimuksesta. Tähän »sisäpoliittiseen» valintaan liittyi taustatekijänä myös kilpailu Tandem-projektin ja yleensä marxilaisen tutkimuksen kanssa — ja myös niiltä oppiminen yhteiskunnallisesti relevantin tutkimuksen tuottamisessa. Toisaalta on korostettava sitä, ettei DETA:n tarkoituksena ollut suinkaan perustaa mitään uutta tutkimussuuntaa tai koulukuntaa vaan pikemminkin elvyttää politiikan ja hallinnon tutkimusta ja tuoda sitä alas norsunluutornista. Tässä on ainakin jossakin määrin onnistuttu, joskin elvytys ja norsunluutornin kallistuminen — ainakin hallinnon tutkimuksen alueella — on monien muidenkin syitten kuin DETA-projektin ansiota. Jossakin määrin valitettavaa on, ettei projektin tietopankista ole voitu pitää käynnissä kuin vain osaa muitten samoilla tutkimusaloilla jatkavien tutkijain tarpeita varten. Toisaalta DETA itse ei ole suinkaan tutkimuksellisesti kuollut, vaan muutamat sen osaprojektit ovat jatkaneet työtä kaikessa hiljaisuudessa, ja suurin osa omasta DETA:n jälkeisestä julkaisutoiminnastani on sen tulosten uudelleenformulointia, tarkennusta tai popularisointia.¹⁰

Oikeuttavatko DETA-projektin kokemukset sitten allekirjoittamaan ja hyväksymään sen relativistisen ja jonkin verran kyynisen Fortunæ rota -mallin, jonka esitykseni aluksi luonnostelin? Myöntävä vastaukseni on itse asiassa tautologinen, koska itse malli on hioutunut DETA-projektin kokemusten pohjalta. Kuitenkin kuvatut valinnat osoittanevat sen, että ainakin tämän tyyppisessä, uudella soveltavalla alueella toimivassa tutkimuksessa on kyseessä todella valinnoista useilla eri tasoilla, joiden synkronisoinnin ja keskinäisen välityksen ongelmat ovat suuret. Ja tulokset — ainakin sovellutusten puolella —

ovat mitä suurimmassa määrin riippuvia yhteiskunnan yleisen ja poliittisen tilanteen kehityksestä.

Suomalaisen politiikan tutkimuksen tämänhetkisestä tilasta ja kehittämistarpeesta

Olen useaan otteeseen aikaisemmin pohtinut maamme politiikan ja hallinnon tutkimuksen tilaa ja kehittämistarpeita. Jos palaan ajassa niinkin kauaksi taaksepäin kuin yksitoista vuotta, voin verrata tämän hetkistä tilaa vuonna 1969 *Politiikka*-lehdessä esittämäni arvioon. Olen valmis väittämään, että noihin yhteentoista vuoteen mahtuu runsaasti kehitystä, jopa tietentyypistä kukoistustakin. Vuosikymmenen kehityskaarelta voi havaita tutkimuksen laajenemista ja syventymistä. Laajenemisen osalta on todettava, että se on suhtautettava itse poliittisen ja hallinnollisen sektorin kehitykseen. Viimeisen 10—15 vuoden kuluessa maamme poliittinen elämä on muuttunut paljon entistä kompleksisemmäksi ja julkisen ohjauksen kohdealue on — ainakin periaatteessa — laajentunut. Poliitiikan tutkimus on nähdäkseni pysynyt tämän kehityksen mukana — ja erityisesti kiinnittänyt huomiota tähän kehitykseen. Tukea on ennen kaikkea tullut voimakkaasti laajentuneen ja kehittyneen hallinnon tutkimuksen suunnalta. Vastaavasti taas entisen liittolaisen, poliittisen sosiologian, merkitys ja tuki on tuntuvasti vähentynyt. Samalla tutkimus on myös selvästikin tullut käytännönläheisemmäksi; ominaisuus, jolla en tarkoita teknokratisoitumista vaan oikeamminkin tutkijain lisääntyvää käytännön poliittisen, hallinnollisen ja organisatorisen elämän tuntemusta »sisältä päin». Osa tästä käytännönläheisyydestä on yhteiskunnan yleisen politisoitumisen syytä, joka on tunkeutunut myös tieteen yhteisön sisään. Politisoitumiselle perustuva politiikan ja hallinnon käytännön oppiminen ei ole todennäköisesti paras tie koska se voi sitoa valintoja tieteen yhteisön »ulkopoliitiikan» ja käytännön sovellutusten tasoilla, mutta usein se on ainoa tie. Kokonaisuudessaan politiikan ja hallinnon tutkimuksen »ajamukaisena pysyminen», laajeneminen, käytännön lähestyminen ja osin myös »politisoituminen» ovat kenties tulkittavissa satunnaisten tekijäin (suurprojektien, poliitikko/tutkija-henkilöhahmojen, valtiosäännön ja hallinnon uudistamissuunnitelmien synnyttämän tutkimuksen ja keskustelun) aiheuttamiksi.

Poliitiikan tutkimuksen syveneminen on taasen tutkijayhteisön »sisäpoliittinen» kysymys. Osa tutkijoista on eri syistä hylännyt sekä aikaisemman akateemisen perinteen että myös uuden käytännönläheisemmän suuntautumisen ja kääntynyt tieteen sisäiseen itsetutkiskeluun, aikaisempien tutkimusperspektiivien ja otteiden arviointiin ja arvosteluun sekä kotimaisen valtio-opillisen tutkimuksen varhais historian uudelleenarviointiin. Samoin myös ulkomaisten vaikutuslähteiden piiri on laajentunut perinteisen »positivistisen» tutkimuksen ulkopuolelle lähinnä kontinentaaliseen suuntaan.

Näistä kahdesta hyväksyttävästä kehityssuunnasta, tutkimusalueen laajenemisesta ja ajantasolla pysymisestä sekä tutkimusintressien syvenemisestä

huolimatta olen kuitenkin aistivinani tiettyä paikalleenpysähtymisen tuntua tämänhetkisessä politiikan tutkimuksen ilmapiirissä. On lisäksi pari havaitsemaani seikkaa, jotka panevat minut epäilemään, että aistimuksellani on myös tiettyä tosiasiaaperustaa. Ensiksikin olen ollut havaitsevinani, että tutkimuksen laajentuminen ei syvene ja syventyminen ei laajene. Tai vielä selvemmin, entistä enemmän käytäntöön suuntautuva tutkimus ei osaa hyödyntää »tutkimuksen syventäjiin» tietoja ja »syventäjät» taasen eivät paneudu »käytännön läheistäjiin ja laajentajiin» tutkimusongelmiin. Tai vieläkin tarkemmin, välitysmekanismit konkreettisen ja soveltavan tutkimuksen ja tieteenfilosofis-/metodologisen tutkimuksen välillä eivät toimi, jolloin näiden väliin jäävä teoreettinen tasokin kärsii (vrt. Fortunæ rota -mallin tasot ja niiden keskeinen välitys yllä). Toiseksi tiettyyn pysähtymisen aistimiseen voi olla syynä tutkijaverenkierron pysähtyminen. »Ulkopoliittiset tekijät» eli korkeakoululaitoksen kasvun pysähtyminen on pysähdyttänyt myös tutkimusyhteisön sisäisen liikkeen; ja tämän pysähtyminen on vuorostaan pysäyttänyt intellektuaalisen vaihdannan. Kukapa haluaisi vuodesta toiseen keskustella ja vaihtaa mielipiteitä aina samojen henkilöiden kanssa.

Jos aistimukseni ja edellä niitä tukemaan esitetyt tosiasiat ovat oikeita, niin mitä sitten olisi tehtävä? Annan asiaa tarkemmin erittelemättä kaksi vastausta. Ensiksikin tutkimuksen »levittäjien» ja »syventäjien» ratkaistaviksi on annettava yhteisiä tehtäviä ja heidän kohtaamisalueensa on laajennettava oman akateemisen piirin ulkopuolelle: toisaalta yhteiseen filosofiseen keskusteluun, toisaalta käytännön poliittiseen ja hallinnolliseen toimintaan. Samalla yhteiseen keskusteluun voi tulla mukaan kolmansia osapuolia. Toiseksi meillä on tutkijoita, jotka ovat tutkimuksen »leventäjien» ja »tutkimuksen syventäjien» välissä. Heille on annettava sillanrakennustehtäviä. Miten nämä kaksi ratkaisua pannaan toimimaan käytännössä, ei ratkea parilla rivillä tekstiä, joten en sitä tässä yritäkään.

P.S. (27. 2. 1980) Edellä esitetyn viimeistä kappaletta ei pidä ottaa liian vakavasti. Se ei ole tarkoitettu ohjeeksi jolla Fortunæ rota pyörisi paremmin ja nostaisi enemmän tutkijoita ylös. Se on vain »ulkopoliittinen» lausuma. Ja esityksen kauniinpyöreä lopetus.

VIITTEITÄ

1 Metafora tiivistää tutkijauran sivutuotteena syntyneen näkemyksen rationaalisuudesta ja irratiivisuudesta, vapaudesta ja sidonnaisuudesta tieteellisessä tutkimuksessa. Tutkijoissa ja tieteen yhteisössä nämä ominaisuudet nivoutuvat yhteen paradokseiksi. Ei ole toista ammattikuntaa tai ammattiyhteisöä, joka pohtisi yhtä paljon omaa tilaansa, toimintojaan ja toimintasääntöjään — tulematta kuitenkaan tietoiseksi itsestään tai toimintojensa seurauksista, muuttumatta sääntöjä noudattavaksi tai niitä säilyttäväksi. Ei ole toista ammattikuntaa tai ammattiyhteisöä joka olisi periaatteessa yhtä vapaa yhteiskunnallisesta sidonnaisuudesta ja saisi myös yhtäläisesti määrätä yhteis-

kunnan ja maailman kohtaloista — tietämättä miksi, miten ja mihin. Ei ole toista ammattikuntaa tai ammattiyhteisöä — kenties pappeja, byrokraatteja ja poliitikkoja lukuunottamatta — joka olisi yhtäläisen valmis mahtipontisiin klishee-vuodatuksiin, itsepetokseen ja hypokritiaan puhuessaan omasta alastaan, asemastaan ja toiminnostaan kuin tutkijat ja tieteen yhteisön edustajat. Silloinkin kun tutkijat pukeutuvat Rooman klubin säkkeihin tai sirottelevat radioaktiivista tuhkaa tukkaansa ja tunnustuvat syntinsä tuomiopäivän tuottamisessa he kuitenkin samalla ovat salaa ylpeitä voimastaan ja uskovat — kenties aivan oikein — että pelastus on vain heidän käsissään.

Pohdiskeluni perustana on harras tutustuminen tieteenfilosofisiin ja tieteen- ja tiedonsosiologisiin analyyseihin. Niissä heijastuvat edellä mainitut ongelmat ja tutkijain ja tieteen yhteisön ominaisuudet. Ne ovat kuitenkin muuttuneet lähdeaineistoksi, joten niihin ei tarvitse viitata. Todettakoon, että tätä kirjoittaessani lueskelin — opeustustyötä varten — kirjoja: Frederick Suppe (toim.), *The Structure of Scientific Theories* ja François Châtelet (toim.), *La philosophie au XXe siècle*.

² Vain potentiaalisesti hyvät tutkijat pääsevät ylös ja osaavat pysyä siellä, mutta kaikki potentiaalisesti hyvät eivät pääse ylös tai säily siellä.

³ Näistä tasoista ks. Suppe (toim.), mt. ja G. Schlesinger, *Method in the Physical Sciences*, Routledge and Kegan Paul, London 1967. Tieteen sisä- ja ulkopoliitiikan kaikkein tarkkasilmäisimpiä havainnoitsijoita on kieltämättä ollut Karl Popper, vaikkakin hänen johtopäätöksensä eivät perustu näille havainnoille ja hänen suosituksensa yhteiskuntatieteitten kehittämiseksi näivettäisivät näiden alojen tutkimuksen olemattomiin, ks. erityisesti, Karl Popper, »The Logic of the Social Sciences» teoksessa Theodor Adorno et al., (toim.), *The Positivist Dispute in German Sociology*, Haper & Row, N.Y. 1976, s. 87—122. Samaa havainnoinnin mielekkyyttä ja suositusten mielettömyyttä edustavat myös Hans Albert ja Jürgen Habermas, ks. vaikkapa heidän puheenvuoronsa Adorno et al., mt.

Lienee syytä tarkentaa käsitettä »ylöspäin». Tutkijat pyrkivät ylöspäin (ja heidän pääsyään ylöspäin mitataan tieteen yhteisön toimesta) lähinnä tasoilla kaksi ja kolme. Juuri »mittausinstrumentista» (tieteen yhteisöstä nyt ja myöhemmin) johtuu että onnistuminen »sisäpoliittisella tasolla» määrää myös lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä» tieteellistä» onnistumista näillä tasoilla. Kuitenkin ensimmäisen tason — useimmiten tiedostamatta tehdyt — valinnat ratkaisevat pitkän tähtäyksen onnistumisen» tieteellisillä tasoilla». Neljännessä »soveltavasta» ja viidennestä »ulkopoliittisesta» tasosta on syytä todeta, että niillä lyhyen tähtäyksen »tilaustutkimuksellinen» tai »reformistinen» menestys harvoin edistää menestystä »tieteellisillä» tasoilla. Toisaalta vanha hokema (... »mikään ei ole niin käytännöllistä jne...») taasen väittää, että tieteellisten tasojen menestys tuo menestystä myös soveltavalla tasolla ja ulkopoliittisella tasolla — viimeksimainitulla ainakin tieteen yhteisölle, vaikkapa maineen hankkija olisikin jo edesmennyt. Kuitenkin sosiaalitieteissä kyky osallistua tietoisesti yhteiskunnan ohjaukseen (sekä sanan suppeassa poliittisessa että laajassa kielenkäytön ja toimintojen uusinnan merkityksessä) synkronisoimalla tutkimuksen sovellutustekniikka (esitystapa, tutkimustiedon välitys ja kohdentaminen, tiedon tunnetuksi tekeminen) yhteiskunnan pitkän tähtäyksen kehityssuuntien, niiden esiinnostamien tarpeitten sekä sovellutustilanteiden mukaiseksi on tärkeää erityisesti tieteen yhteisön menestykselle. Yksityisen tutkijan menestykseen hänen »ulkopoliittiset» päätöksensä tuskin vaikuttavat, mutta ilman »ulkopoliittikkaa» oikein harjoitettavia edustajia tieteen yhteisö joutuu vaikeuksiin. Tältä kannalta lukija voi harjoitukseksen analysoida sosiologiaa, kansantaloustiedettä ja valtio-oppia ja niiden keulakuva-tutkijoita maassamme sotien jälkeen.

⁴ Lienee kuitenkin kohtuullista todeta, että useimmat »keksijät» ja myös heidän viisaimmat seurailijansa ovat näillä alueilla ensi hurman häivytyä modifioineet ja relativisoineet keksintöjensä merkitystä tieteen yhteiskunnallisen aseman ja toimintojen luonteen määrittämisessä, tieteen edistämisessä ja sen tulevan kehityksen ennakkoinnissa. Niinpä esimerkiksi Kuhnista käydyssä (ja Kuhnin itsensäkin käymässä) keskustelussa

huomio on siirtynyt pois paradigman muutoksen välttämättömydestä, tarpeesta ja ennustettavuudesta paradigmojen asemaan tutkimuksen yleisenä kehikkona; dialektiikalla ei pyritä ratkomaan suoraan subjekti/objekti-suhdetta tai todistamaan tutkimuksen kehityksen askelia »lopulliseksi synteeseiksi», vaan se on hyväksytty tutkimustasojen välisen siirtymisen metodologiaksi; ja kybernetiikan avulla ei enää pyritä luomaan tieteellisen (ja muunkin) tiedon oikean yhteiskunnallisen käytön mallia, vaan sitä pidetään vain itseohjautuvien järjestelmien tutkimusotteena. Houkutus siirtyä takaisin tieteellisen tiedon »oikean luonteen», »oikean soveltamisen» tai tulevan kehityksen ennakkointiin on kuitenkin edelleen houkuttelevaa — ja vetoaa erityisesti em. käsiteapparaatit hallitseviin, mutta tutkimuksen »raakaa konkreettisuutta» tuntemattomiin tieteen filosofeihin ja tieteen tutkijoihin.

⁵ Ilkka Heiskanen, Julkinen, kollektiivinen ja markkinaperusteinen. Suomalaisen yhteiskunnan hallintajärjestelmien kehittymisestä ja kehittämisestä 1960- ja 1970-luvuilla. *Deta 31*, Helsinki 1977. En viittaa seuraavassa raportin lähtökohtina olleisiin tutkimussuuntiin tai tutkijoihin; viittaukset löytyy raportin ensimmäisestä luvusta.

⁶ Ks. Popper, mt. s. 102—104.

⁷ Varsinaisen tutkimuksen tasolla nämä pohdiskelut ovat vieneet »public sector/private sector interfaces»-problematiikkaan. Ks. esim. Ilkka Heiskanen—Ritva Mitchell »*Public/Private Interfaces in the Cultural Sector of Society*», Paper prepared for Moscow IPSA Congress, August 12—18, 1979.

⁸ Ks. Juha Vartola, *Valtionhallinnon rakenteellisen muutoksen ongelmasta*, Acta Universitatis Tamperensis, Ser. A, Vol. 103, Tampereen yliopisto, Tampere 1979.

⁹ Johtui tietysti myös olosuhteista, että vaikuttamisfoorumeja tarjoutui runsaasti. On ehkä syytä luetella eräitä DETA-projektin tuloksia käytännön keskusteluun vieneitä alustuksia:

1. »Päätöksenteon voimatekijät Suomessa: tarkastelua vallan ja vastuun näkökulmasta», puheenvuoro EVA-päivillä 29. 8. 1978, julkaistu raportissa »*Päätöksenteko suomalaisessa yhteiskunnassa*», EVA-päivät, 1978.
2. »Suomalaisen yhteiskunnan ohjausjärjestelmien tehokkuudesta», Helsingin seudun kesäyliopiston järjestämä työmarkkinaseminaari 5. 6. 1979, Hanasaari. Julkaistu otsikolla »Jähmettynyt Suomi. Ohjausjärjestelmän tehottomuudesta». *Kanava 6/1979*.
3. »Tieteen kehitys, yhteiskunnan kehitys...», Edistyksen päivät, Siilinjärvi 6. 10. 1979, julkaistu *Tiedepolitiikka 4/1979*.
4. »Julkinen hallinnon kehityksestä ja sen johtajuuden keskeisistä ongelmista 1980-luvulla» TAJO-päivät, Valtion koulutuskeskus 16. 10. 1979, julkaistu otsikolla »Julkinen hallinto 1980-luvulla», *Hallinto 10/1979*.
5. »Virkamies ja toimintaorganisaatio. Poliittisten ja hallinnollisten tahtojen yhteensovittamisesta ja siinä tapahtuneista muutoksista Suomessa 1960- ja 1970-luvuilla». Lakimiespäivät 2. 11. 1979, julkaistaan päivien pöytäkirjoissa.
6. »Yrittäjyydestä ja sen kehittämisestä institutionaalisen rakennepolitiikan kautta», kirjoitus teokseen *Vapaus, yrittäjyys, tulevaisuus*, Suomen Yrittäjien Keskusliitto, Karisto 1979.

¹⁰ Jatkoprojekteista ovat olleet voimakkaimpia kultuuritutkimusprojekti (kultuuri-teollisuus, nuorten sosialisatio) ja kansainvälinen »Comparative analysis of intercorporate structure»-projekti.